

Bargieł, Barbara

Krzemienne płaszcze z Jadwinowa, pow. zwoleński

Archeologia Polski Środkowowschodniej 8, 271-274

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BARBARA BARGIEŁ

KRZEMIENNE PŁOSZCZE Z JADWINOWA, POW. ZWOLEŃSKI

Pan Łukasz Warchona, student historii UMCS udostępnił do opracowania płaszcze krzemienne, które znajduje się w prywatnych zbiorach Wojciecha Molendy zamieszkałego w Jadwinowie, pow. zwoleński, woj. mazowieckie. Zostało ono znalezione w latach 80. najprawdopodobniej na pobliskich polach w bliżej nieznanymi okolicznościach.

Makrolityczne płaszcze wykonane jest z surowca wołyńskiego koloru ciemnoszarobunatnego. W obrysie płaszczyznowym zbliżone jest do form liściowatych, w przekroju poprzecznym – płaskosoczewkowate. Posiada dobrze wyodrębniony, prostokątny trzonek u podstawy zaokrąglony, na którym zachowane są pozostałości kory wapiennej. U nasady podstawy widoczne ślady zagładzeń powstałe prawdopodobnie od oprawy narzędzia. Obydwie powierzchnie zajmuje retusz powierzchniowy. Krawędzie – na których nie stwierdzono śladów napraw lub przeróbek – wyrównano drobnymi załuskaniami. Uszkodzony wierzchołek wtórnie został „wyświecony”. Wymiary: zachowana długość – 13,5 cm, szerokość podstawy ostrza – 5,1 cm, długość trzonka – 3,6 cm, szerokość trzonka 2,4 cm, grubość – 1 cm (ryc. 1).

Analizowane płaszcze w zaproponowanej przez J. Liberę (2001, s. 26-27, 30, ryc. 3) klasyfikacji mieści się w typie BBIII, czyli okazów o wierzchołku liściowatym i krótkim, dobrze wyodrębnionym trzonku.

Jest to znalezisko o tyle interesujące, że zarejestrowano je na Równinie Radomskiej pozbawionej tego typu znalezisk (por. J. Libera 2001, mapa 12) poza pojedynczym okazem liściowatego płaszcze pochodzącego ze zniszczonego grobu w Radomiu-Malczowie (W. Twardowski 1977, ryc. 5).

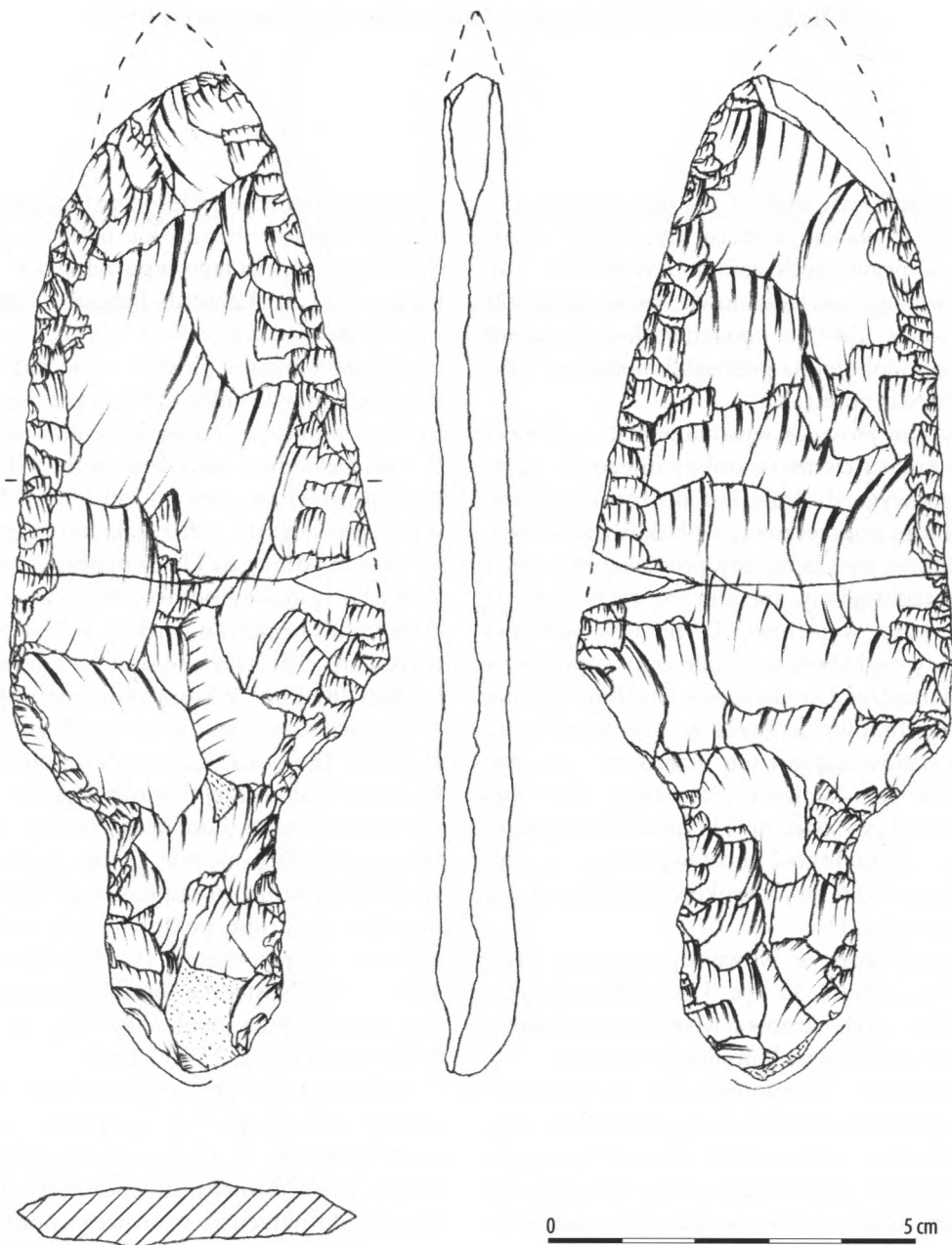
Bifacjalne ostrza występują w kilku rozległych strefach. Dla nas najbardziej interesujące są obszary Małopolski powiązane z terenami Wołynia i Podola. Znaleziska z Równiny Radomskiej, podobnie jak z całej Polski środkowej, leżą na pograniczu dwóch stref występowania tych zabytków – zachodniobałtyjskiej i wołyńsko-małopolskiej. Zważywszy, że w pierwszej z nich – płaszcza z wyodrębnionym trzonkiem nawią-

zują do zupełnie innych form (tam nazywane są sztyletami), wpływy jutlandzkie należy wykluczyć z rozważań nad genezą tego typu zabytków (m.in. E. Lomborg 1973; J. Apel 2001; B. Bargieł, J. Libera 1997; 2005, s. 3-27; 2006).

Użytkownikami płaszczy o kształcie liściowatym i trójkątnym była ludność, która pozostawiła m.in. groby bezceramiczne ze zmarłymi ułożonymi wzdłuż osi E – W, niekiedy z odchyleniem na S lub N, w pozycji podkurczonej na prawym lub lewym boku z rękoma wyprostowanymi wzdłuż ciała lub zgiętymi i ułożonymi przy miednicy, na klatce piersiowej lub przy głowie. Zjawisko to należy odnieść do wczesnej fazy osadnictwa kultury mierzanowickiej w Małopolsce (Czernichyn, stan. 3 i 4; Strzyżów, stan. I – miejscowości w pow. hrubieszowskim), z którą związane są ponadto znaleziska pochodzące ze zniszczonych grobów z Równiny Łódzkiej (Eufemia, Zagórzycy), Podlasia (Grodzisk), Równiny Radomskiej (Radom-Malczów), jak i Wołynia (Torczyn, Łyszczce, Zdołbica). Na tym ostatnim obszarze odpowiadają one tzw. grupie (kulturze) gródecko-zdołbickiej, którą początkowo w literaturze polskiej uważano za grupę pokrewną lub wschodni wariant kultury Chłopice-Veselé (J. Machnik 1978, s. 32, 79; 1987, s. 153). Następnie została określona jako wschodnia grupa kultury mierzanowickiej (m.in. S. Kadrow, J. Machnik 1997, s. 50, 139-140).

Wczesną metrykę występowania „grotów” liściowatych potwierdza, np. inwentarz z grobu w Radomiu-Malczowie, w którym znaleziono zgrzebło oraz obuboczny wiórowiec drapaczowaty. Ten ostatni nawiązuje do narzędzia wiórowego odkrytego w grobie 11/63 w Krakowie-Nowej Hucie koło „Kopca Wandy”, datowanego na fazę protomierzanowicką (R. Hachulska-Ledwos 1967, tabl. I: 4; S. Kadrow, J. Machnik 1997, s. 15, ryc. 67: 1).

Datowanie poszczególnych faz rozwoju kultury mierzanowickiej, zwłaszcza dwóch najwcześniejszych jest utrudnione z powodu braku dat ¹⁴C. Poza nie zawsze pewną ceramiką S. Kadrow i J. Machnik (1997, s. 15) nie wykazali innych materiałów, które byłyby

Ryc. 1. Jadwinów, pow. Zwolen. Płaszce krzemienne. Ryc. M. Krzemiński.

wyznacznikami chronologicznymi, a wręcz twierdzili, że żaden zabytek ani cecha nie są podstawą do wyznaczenia fazy proto-, czy wczesnomierzanowickiej (tamże, s. 31). Wydaje się, że rolę tę spełniają smukłe lub krępe ostrza wykonane z surowca wołyńskiego o trójkątnym lub liściowatym wierzchołku ze słabo lub dobrze wyodrębnionym krótkim lub długim trzonkiem. Ich wzajemne podobieństwo stało się podstawą wydzielenia płaszczy typu „Czerniczyn-Torczyń” (J. Libera 2001, s. 127, ryc. 37).

Znaleziono je w co najmniej 20 grobach, w tym w niektórych obiektach zniszczonych, jednak większość z nich to znaleziska luźne pozbawione kontekstu archeologicznego. Zabytki te wyznaczają najstarszą fazę pierwszego (I_A) horyzontu występowania płaszczy w Małopolsce związanej z kulturą mierzanowicką oraz na Wołyniu i bez wątpienia należy je wiązać z warsztatami krzemieniarskimi ośrodka wołyńskiego (J. Libera 2001, mapa 8, 9; 11, 12; B. Bargieł, J. Libera 2006).

Rozprzestrzenienie „grotów” liściowatych i trójkątnych (BAI i II oraz BBI i II) wykazuje, że poza główną koncentracją na Lubelszczyźnie na zachodzie sięgają okolic Zwolenia i Radomia po okolice Łodzi. Poza ten zasięg wykracza na południu znalezisko z Łązkowic, pow. wielicki, w kierunku północno-zachodnim i północnym – Sulikowo i Stuchowo – pow. kamieński, także Wrześcienko, pow. łębski. Kierunek północno-wschodni wyznaczają natomiast płaszcz z przypadkowo odkrytych grobów bezceramicznych w Grodzisku, pow. siemiatycki, Woli Wodyńskiej, pow. siedlecki oraz znaleziska luźne z Olszyc Szlacheckich, pow. siedlecki, Wieczorek i Juchnowic, pow. białostocki, okolic Drohiczyzna, pow. siemiatycki i Sośni, pow. grajewski. Najdalej wysuniętymi stanowiskami w tym kierunku są okazy znalezione na terenie miejscowości Klon, pow. szczywieński, Trękuć, pow. olsztyński i Szczytno (m.in. B. Bargieł, J. Libera 2004; 2005; 2006).

Znalezisko z Jadwinowa jest kolejnym punktem na mapie występowania płaszczy w I okresie epoki brązu.

LITERATURA

- Apel Jan
2001 *Daggers. Knowledge and power. The social aspects of flint dagger Technology in Scandianavia 2350-1500 cal. BC.* Uppsala.
- Bargieł Barbara, Libera Jerzy
1997 *Z badań nad formami bifacjalnymi w Małopolsce.* W: *Z badań nad krzemieniarnictwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza*, red. J. Lech, D. Piotrowska. Warszawa, s. 145-161. Komisja Nauk Pra- i Protohistorycznych. Prace 2.
- 2004 *Problem przynależności chronologiczno-kulturowej bifacjalnych płaszczy i noży sierpowatych na obszarze Polski północno-wschodniej.* W: *Człowiek a środowisko w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza u południowo-wschodnich pobrzeży Bałtyku*, red. M. J. Hoffmann, J. Sobieraj. Olsztyn, s. 55-69. *Pruthenia Antiqua* 1. *Studia do Pradziejów i Wczesnej Historii Ziemi Pruskiej*.
- 2005 *Zespoły grobowe z krzemiennymi płaszczami w Małopolsce i na Wołyniu.* *Wiadomości Archeologiczne* 57 (2004-2005), s. 3-27.
- 2006 *Krzemienne „groty” znalezione w środkowej Polsce – ich chronologia i przynależność kulturowa.* W: *Cultura et polithica. Studia i rozprawy dedykowane Profesorowi Jerzemu Kmiecnińskiemu*, red. A. Stępień-Kuczyńska, M. Olędzki. Łódź, s. 31-50.
- Hachulska-Ledwos Renée
1967 *Materiały kultury ceramiki sznurowej odkryte koło Kopca Wandy (Kraków-Nowa Huta).* *Materiały Archeologiczne* 8, s. 89-104.
- Kadrow Sławomir, Machnik Jan
1997 *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny.* Kraków.
- Kadrow Sławomir, Machnikowie Anna i Jan
1992 *Iwanowice, stanowisko Babia Góra, cz. II. (Cmentarzysko z wczesnego okresu epoki brązu).* Kraków.
- Lomborg Ebbe
1973 *Die Flintdolche Dänemarks. (Studien über Chronologie und Kulturbeziehungen des südsandinavischen Spätneolithikums).* København. *Nordiske Fortidsminder*, ser. B: 1.
- Machnik Jan
1978 *Wczesny okres epoki brązu.* W: *Wczesna epoka brązu*, red. A. Gardawski, J. Kowalczyk. Wrocław, s. 9-136. *Prahistoria Ziemi Polskiej* 3.
- 1987 *Kultury z przełomu neolitu i epoki brązu w strefie Karpackiej.* Kraków.
- Libera Jerzy
2001 *Krzemienne formy bifacjalne na terenie Polski i zachodniej Ukrainy (od środkowego neolitu do wczesnej epoki brązu).* Lublin.
- Twardowski Wojciech
1977 *Stanowiska i znaleziska archeologiczne na obszarze Radomia.* *Rocznik Muzeum Radomskiego* (1976), s. 89-121.

BARBARA BARGIEŁ

FLINT PROJECTILE POINT FROM JADWINÓW, ZWOLEŃ DISTRICT

SUMMARY

The macrolithic projectile point, found by chance, is made of the Volhynian flint. Its horizontal outline is similar to leaf-shaped forms with well marked rectangular tang. According to J. Libera's classification (J. Libera 2001, p. 26-27, 30, fig. 3), it belongs to the type BBII1 which includes specimens with leaf-shaped top and short, well separated tang. This finding is interested so much

because it was recorded on the Radom Plain where earlier there were no other finds of this type, except for the only one from Radom-Malczów, Mazowieckie province. The bifacial flint point from Jadwinów one ought to connect with the Mierzanowice culture.

Dr Barbara Bargieł
Instytut Archeologii UMCS
Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4
20-031 Lublin